

Szászi Zoltán

Volt egyszer egy Bárczi István...

Matat az ember a régi könyvei közt. Megcsúszik egy sor, kibillen a legmagasabb kötet, rácsapódik a kezére. A 457. oldalnál nyílnak ki és mutatják az idő múlását a *Jelenlét* című antológia kötet kissé már megsárgult lapjai. *Szárny nélküli madár* a vers címe, és beleolvasok, mondván, ha így magától kinyílt, akkor akar tőlem ez a vers valamit. Már a harmadik sornál rádöbbenek, **Bárczi István**, atyai barátom, néhai mesterem versének sorai peregnék szemem elé. Pistáé, akiről már hetek óta, hónapok óta készülök írni, akiről mindig eszembe jut egy-egy régen közösen megélt poharazgatás, kint, az azóta már nyoma sincs *Dzsungel* nevű kocsmában, a másik Pistával, a földre zuhant Ikarosz-szal, **Dúdorral**. S nem csak poharazgatás, hanem a fennhangon elmondott versek, a sok **Ady, JózsefAttila**-sor, vagy egy **Petőfi**-értelmezés, egy **Arany János**ról elejtett mondat. Szabadiskola volt nekem az a néhány tucat délután, amit Bárczi Pista társaságában ott töltöttem.

Szóval polctakarítás. Emlékrendezgetés. Hogy is volt?

1977-ben, Ady centenáriumi évében, úgy szeptember vége felé talált meg engem. Még csak 34 éves volt, egy fiatal férfi, egy hullámos hajú, tiszta tekintetű géniusz, akit nagyon lehetett szeretni és nagyon lehetett tisztelni. Mint valami hőszra, úgy néztem fel rá. Hetedikes voltam, szemüveges, vézna srác, aki verseket mondott mindenféle iskolai ünnepségeken, halálra izgulva magát a fellépés előtt, ám ha már belenézett a *Fehér Ló* nevű egykori vendéglő színpadán izzó 500 wattos égőbe, és eszébe jutottak az első verssorok, már minden lehullt róla, már csak a vers maradt, a szavak. Ezt láthatta meg, amikor az Ady centenáriumra készülő műsorban bő százötven sornyi szöveget bízott rám. Vakon hitt abban, képes leszek rá, én magam meg pont nem. S ebből az óáltala adott bizonyosságból erősödtem én meg. Talán vagy félszáz órán át próbáltunk egy poros színpadon. Fura Ady-émléknep volt az, 1997 novemberében végén. Aznap, az emlékműsor napján, kisebb műtéten estem át. Egy lábujjon nőtt tályogot vágtak ki, állni nem bírtam, fájt, vérzett, járni egy lépést se. Anyám nem akart elengedni a fellépésre, igaz, az orvos is ezt mondta, én meg keserűn ültem otthon a rossz fotelban és vártam valami isteni csodát. És mormoltam fejben Adyt. Délután három előtt egy autó állt meg a házunk előtt, kissé felindulva Pista szállt ki belőle, meg **Máté Béla**, a fizika szakos, akik értem jöttek, mert nélkülem nem lehet Ady műsor. Anyám lefegyverezve én fájdalmas lépésekkel, de szinte rohanva, autóba be. Egy kikötése volt anyámnak: nem állhatok fel, ülve kell mondanom a verseket. Amit persze megígértem. De lehet-e az *Ifjú szívekben élek* verset ülve mondani? Nem! Véremmel kentem ki a színpadot, Adyt mondva. Drága Pista, látta mindezt, ott állt a sűgő példánnyal a színpad szélén, és én meg azt láttam, ragyogott az arca.

Ne haragudj, hogy ennyire személyes emlékekkel indítottam ezt az írást!



Aminek lényegében az lenne a célja, hogy magamnak is feltegyek egy sor kérdést. Tán választ is keressek rá. Mert nem tudom, ki volt Bárczi István. Persze, tudom, ki volt, de mégsem. 34 évesen ismertem meg, 69 éves volt, amikor itt hagyta a világot. Ez alatt a 35 év alatt, míg egy bolygón léteztünk, évente tán kétszer vagy háromszor találkoztunk. Mindig ott tudtuk folytatni, ahol abbamaradt a korábbi beszélgetés. Annak tudott örülni, ha könyvet vittem neki. Saját termést! Dörmögve mondta, hogy jól van gyerek, jól van! Élete utolsó húsz évében talán, ha jól emlékszem, egy kortyot sem ivott. Tiszta fejjel nézte a világot és egyre szomorúbb lett, látva szétzilálódó közösségét, érezve az érdektelenséggel vagy csak önös érdeklél teli hamis létet. Viszszavonult. Olvasott. Újraolvasott és új dolgokat fedezett fel. Tévézett. Újságot böngészett, folyóiratokat. Nem tudom, volt-e nála tájékozottabb ember, akit ismertem akkoriban. Azt sokszor megkérdeztem tőle, miért hagyta abba a versírást. Kikerülte a választ. Legyintett. Pályája még 1962-ben elindult, 19 éves suhancként ritka tiszta világlátása volt. Pecsét volt-e rajta az április 11-i születésnap? Nem, de mókázott vele, hogy miatta lett a Költészet Napja kitalálva. De ki voltál, Pista? Mégis, ki lehetél? Miért hagyta abba az egyébként ígéretesnek mutatkozó, szép ívet mutatónak látszó poéta pályát? Hol és milyen okok miatt rekedtek meg benned a szavak? Miért lettek hozzád hűtlenek? 1970-től lényegében egy sort sem publikáltál. Egy kivétel volt, egy tragikus kivétel, 1987-ben, amikor mégis feltört belőled a versnek alvó vagy inkább elfojtott vulkánja. Amikor a gömöri Ikarosz földre zuhant. A *Bűvölő* című vers, amit Dúdor Pista halálára írtál. Hogy „*ide ne ülj le...*” Szinte sikoltottad. Mái nem tudok Tornalján a parkban, azon a helyen egy percet se ülni. Viszont mégis félmosolyra ugrik a szám, mert ugyanitt jut eszembe, ahogy Dúdor Pista, az angyalfestő, kipirosodott arccal mondja, hogy „*megytek a*

parkban egyszercsak (sic!) jönnek szembe százötven gyerekek sítálpakon". Akkor azt éreztem meg, Bárczi Pista, hogy a te lelkened akkora sebeket ütött a kor, a konszolidáció, a husáki szellemi terror, a fojtogató ideológia, hogy inkább feláldoztad a lírát és egy nép szolgájaként tanítani álltál be. Nem középiskolás fokon! Tanítványaid ma is állítják: amit te nekik átadtál az alapiskola felső tagozatán magyar nyelv és irodalom tantárgyból, abból nem csak a gimnáziumi négy évet, de a magyar szakos tanárképző első négy szemeszterét is vígan végig lehetett csinálni. Oszlopos, szilárd, begyakorlott tudást hagytál diákjaidra. Szeretettel, simogatva tanítóttal!

Áruld el, Pista, mi állított le? Mi fájt ennyire, hogy a verset már csak a legjobb barát halála tudta újragenerálni? Egy sort se találnánk tőled? Egy eldugott noteszt se? Hátrahagyott versek nincsenek? Az a zsiletpengényi kis kötet, a *Tükör előtt*, menthetetlenül elfogyott. Aranyáron sem tudom megszerezni! Hová lettek az álmok, Pista? A dohánybarna mutatóujjad közé csipentett világ hová hullt le? Mesternek tartalak, mindig, mindenhol elmondom, első mesterem Te voltál. Láttalak már szoborként is. Szomorodtam, mert nem így szerettem volna. Emlékszem, mikor utoljára találkoztunk, az unokát, a messze szakadt családot vártad. Spanyol szavakat tanultál, mosolyogva. Ebédet főztél, gyöngyöző húslevest, töltött káposztát, és egy nagy fazékból akkor emeltek ki a paprikás szalonnának való oldalast. Remegett a gőz a konyhátokban. A macska mindenhol ott mászkált, falatért nyávogva, a kutya a csontját akarta, szólt a *Kossuth Rádió*, és béke volt. Talán akkor értettelek meg végre, mi hiányzott az életedből korábban.

Az a csipetnyi nyugalom, az a normális élehető tér és idő, amiben nincsenek filléres gondok, amiben távlatot az unoka ad, erőt meg a percek surranása, és a közeledő ölelés.

Ne haragudj, Pista, személyes lett, tudom. Vallomásra, elemzésre készültem. Hónapokig lapozgattam a virtuális *Irodalmi Szemlét*. Írásaidat kerestem, meg is találtam, de Te, Te sehol sem voltál. Ismerős mondat, ugye? Ezt a **József Attila** verset senki nem tudta úgy elmondani, mint Te. De hát hová lesz a költő? Mi marad utánad? Csak a szavaid, az érzet, hogy voltál egyszer.

Volt egyszer egy Bárczi István. Az első Mester. Az én első Mesterem.

Született 1943. április 11-én, a háború ölelte Európa közepén, Gömörpanyiton, Nyitrán lett pedagógus, Bars megyében, Fegyverneken és Nagyölveden kezdte tanári pályáját, majd 1973-ban hazatelepedett, Tornaljára. Tanítói munkásságával párhuzamosan mindig is írt. Verset, főleg, de újságíró is volt, irodalmi riportjai az *Új Szóban*, a *Hétben*, versei az *Irodalmi Szemlében*, az *Új Ifjúságban* jelentek meg. Egyetlen önálló kötete *Tükör előtt* címmel éppen 1968-ban látott napvilágot. A husáki konszolidáció idején elhallgatott, majd, mondhatni, elfelejtették. Élete párja, **Kovács Magda**, író, lánya **Zsófia**, apai nyomdokokon pedagógussá vált, ma a nyitrai *Konstantin Filozofus Egyetem* tanára és kutatója.

Bárczi István 2012. május 16-án hunyt el, méltósággal viselt, hosszú betegség után. Hát ennyi lenne?

Egyszer volt, hol nem volt.

A Mester!



Szárny nélküli madár

Öcsém rajzolt, a papíron
roskadt házak és egybenőtt
utak, óriás,
egy vonal háztetők,
mintha kótyagos mesteremberek
dobáltak volna elképzelt,
erőt,
és épült, egyre nőtt
a monstrum város,
rajzolt a gyerek,
absztrakt vonalakkal
határolt terek
születtek szépen, sorban,
és nézte hosszan,
majd kék holdat festett hirtelen,
és volt még virág,
folyó és ikon
egy furcsa szép lány állt az új hídon,
fésülgette hosszú lila haját,
arcát a fiú nem rajzolta ki,
én festettem kék száját neki,
magamnak meg piros és zöld szakállt.

Danis Tamás

Emlékezés Jáki Sándor, Teodóz atya gömöri látogatására

Érzékelésünk, látóköreink gyakran szűk. A közvetlen vonzaskörünkön kívül őket kevéssé ismerjük, életükre és sajátos értékeikre csupán súlyosbodó megpróbáltatásaink idején figyelünk fel.

Jáki Sándor (1929–2013) a győri bencés gimnáziumban érettségizett. Bencésrendi teológiai tanulmányai befejezését követően a budapesti *Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskolán* szerzett ének-, zeneitanár és karvezetői diplomát. A győri bencés templom kántora és karvezetője lett.

Mint volt iskolájának ének-zene tanára, adottságának és érdeklődésének megfelelően, évtizedeken át gyűjtötte a magyar egyházi népekeket. Előbb bejárta a Csallóközt és Zoboralját. A tartósan megbetegedett **Danczi Lajos** (1925–2008) iskola- és paptársát helyettesítette. Havonta utazott az Érsekújvárhoz közeli Vágára. Meggyóntatta és lelki erőt adott a pásztor nélkül maradtaknak. Itt gyűjtötte a *Vágai passió*-t. Amikor a mise kezdetén, a hívek elkezdték a *Dicsőség a magasságban Istennek* kezdetű éneket, megszakította őket az éneklésben. Azzal a kéréssel fordult hozzájuk, hogy ezt a legszebb Istent dicsőítő éneket vidáman, boldogan, örömteli hangon az ő lendületével ismételjék meg. Azokat, akik rossz hallásukra és hangjukra hivatkoztak, így bátorította: „*Mindenki olyan hangon dicséri a Teremtőt, amilyen hangot kapott tőle.*”

Jáki Sándor, rendi nevén **Teodóz atya** már gimnazistaként érdeklődéssel fordult a Kárpátok hegygerincén túl, Moldvában élő csángómagyarok felé. Az első ösztönzéseket osztályfőnökétől, **Villebald atyától** kapta. Évtizedeken át, rendszeresen látogatta a perifériára szorult magyarságot, kiemelten a csángó magyarokat. Amint mondotta, 105 ízben kereste fel őket. Sorsukat a *Csángókról igaz tudósítás* című könyvében ismertette. Több mint 3 000 népeket gyűjtött és jegyzett le. Ezek közül a legszebbeket a *Jáki Sándor Teodóz atya énekel és tanít* című lemezre felénekelte. Nyelvkincsünk, elődeink hagyományainak és szokásainak megmentéséért 2010-ben *Juliánus díjjal* tüntették ki, majd 2014-ben, in memoriam, *Magyar Örökség Díjjal* értékelték kimagasló tevékenységét.

A *Rimaszombati Katolikus Kör* zarándokcsoportja 2010 pünkösdjén résztvett Teodóz atyának a Csobótfalván, a csángók számára bemutatott szentmiséjén. Zarándokaink meghívták őt Rimaszombatba. Válasza kedvező volt: „*Hiszen még sosem jártam Gömörben!*” A kör októberi összejövetelén levetítették az itthoniaknak ezt a pünkösdi szentmisét.

Vendégünket 2011. március 26-án köszönthettük. Salgótarjánban vártuk. A hazafelé vezető úton felfigyelt a füleki vár romjaira, a Gortva-völgyi két bazalt sziklacsúcsra, s utaltunk Petőfi várgedei látogatására is.



Előadás a Katolikus Körben. Mellette Danis Tamás • Csirke József felvétele



Áldozás a győri székesegyházban • Csirke József felvétele

A délutáni órákban került sor Jánosiban az Árpád-kori bencésrendi apátsági templom megtekintésére. A templomot zsúfolásig megtöltötték a környékbeli hívek. Teodóz atya szavait idézem: „*a templom hajójába lépve [...] mély tisztelettel letérdeltem és megcsókoltam az alapkövek egyikét*”. Érdeklődéssel hallgatta mindazt, amit néhai rendtársa, **Rómer Flóris** (1815–1889) jánosi apát a romokban álló templom újjáépítése érdekében tett. Látna a hívek kötődését e helyhez, legrégebb összefüggő nyelvemlékünk, a *Halotti beszéd* feltételezett szülőhelyéhez, egy témájában azzal rokon középkori gregorián ének egy részletét adta elő latin nyelven.

Jánosiból egyenesen a rimaszombati katolikus templomban gyülekező hívekhez sietett, ahol szentmisét mondott. Prédikációjában a **Gyümölcsoltó Boldogasszony** titkáról, Az Anya és a Magzat kapcsolatáról elmélkedett. Idézte a csángómagyaroknak az áldott állapotot jelölő, emelkedett kifejezéseit: „*Ni, a mi Marikánk megszépült*”, „*Ni, a mi Erzsébetünknek jövője van.*” Amint mondta, Palócföldön ez így használatos: „*Amikor én boldog voltam kicsi Zolikámmal.*”

Jáki Sándor, Teodóz atya a szentmisét követően a *Rimaszombati Katolikus Körben* tartott előadást. Előadása közben csángómagyar egyházi népekeket tanított és elénekelt a csángó *Aranymiatyánkot* is. Elmondta azt is, hogy egy csángóföldi útra készülődve, összeállított néhány mondatot, ottani (fonetikus) kiejtéssel. Vendéglátója

így jutalmazta: „*Páter, ha kend még sokat jár ide közénk Moldvába, olyan szépen megtanul magyarul.*”

Megilletődve követtük a szavait. (Előadását **Csirke József** hangfelvételen is megörökítette.)

Kapcsolatunk a távozásával nem szakadt meg.

2012. június 23-án 45 fős zarándokcsoportunk indult Győrbe, a *Vérrel Könnyező Szűz Mária* kegyképhez. Az immár gyémántmisés Teodóz atya az örömteli viszontlátás után szentmisét mutatott be nekünk a bazilika kegyoltáránál, majd megismertette velünk a bazilikát, a Püspök-várat, és a várost. A bazilika *Héderváry-kápolnájában* a vértanú püspök, **Apor Vilmos** sírjánál is emlékeztünk. A zarándokút Pannonhalma megtekintésével ért véget.

FORRÁSOK

Meleg Mária

2015: Téged Isten dicsérünk, Undergroun kiadó

Fáklyavivő 2010/9., 2011/4.

Olajág, 2012/7.